

УДК 711.455

О.Ю.Пантюхіна

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ПРОГНОЗУВАННЯ ТУРИСТИЧНИХ ПОТОКІВ (НА ПРИКЛАДІ М. ОДЕСИ)

Визначення параметрів туристичних потоків є важливою складовою для обгрунтованої функціонально-планувальної організації приморських міст – осередків розвитку курортів, рекреації та туризму. Для цього необхідно здійснити розрахунок перспектив розвитку цієї сфери на основі прогнозування туристичного попиту й врахування економічних можливостей розвитку матеріальної бази для задоволення туристичних потреб туризму у тому чи іншому приморському місті. При розрахунках туристичних потоків необхідно визначити категорії туристів, види та форми подорожей, тривалість перебування, враховуючі вигідне географічне розташування міста - центра туризму. Розглядаючи місто Одесу як об'єкт щодо опрацювання методики прогнозування туристичних потоків, автором наукового дослідження враховано також транзитне положення цього міста на перетині морських та автошляхів, а також перспектива проведення в Україні і, зокрема, в Одесі заходів щодо фінального турніру чемпіонату Європи 2012 року з футболу.

Планована структура туристичного потоку у місто Одесу. Згідно сучасного стану склад туристичного потоку у місто Одесу наступний:

Вітчизняні туристи (внутрішній туризм):

1. *Транзитні туристи*, що відвідують Одесу під час подорожі півднем України:

- з маршрутною зупинкою на 2-3 доби для ознайомлення із пам'ятками міста, проведення дозвілля та відпочинку;

- з короткочасною зупинкою на 1 добу для ночівлі, обіду та екскурсійного огляду міста.

2. *Цільові туристи*, що відвідують Одесу під час відпустки для оздоровлення на морі та лікування у санаторно-курортних закладах міста на 12-24 доби.

3. *Туристи “вихідного дня”*, що здійснюють подорож до м. Одеси на 1-2 доби.

4. *Туристи за інтересами* із діловими, науковими та культурно-спортивними цілями, що відвідують спеціалізовані конгреси, фестивалі, змагання, свята на 3-4 дні.

5. *Екскурсанти*: круїзні туристи; туристи із найближчих міст, розташованих у межах 2-3 годинної доступності; відпочиваючі у санаторно-курортних закладах Одеси та області.

Іноземні туристи (в'їзний туризм):

1. *Транзитні туристи*, що відвідують Одесу під час подорожі Україною або Чорним морем:
  - із маршрутною зупинкою на 2-3 доби для знайомства із пам'ятками міста;
  - із короткочасною зупинкою на 1 добу для ночівлі, обіду та екскурсійного огляду міста.
2. *Цільові туристи*, що відвідують Одесу в середньому на 5 діб для знайомства із культурою міста, відпочинку та розваг; на 12 діб - для лікування.
3. *Іноземні туристи за інтересами* із діловими, науковими та культурно-спортивними цілями, що зупиняються у місті в середньому на 3-4 доби.
4. *Круїзні туристи* (екскурсанти).

Розрахунок потенційного туристичного попиту. Розрахункові параметри потоку туристів були визначені для кожної із вище згаданих категорій з врахуванням аналізу існуючого попиту на різноманітні види мандрівок, а також із врахуванням прогнозів та тенденцій розвитку туризму у світі та на Україні.

Внутрішній туризм. Потенційний потік внутрішніх туристів визначається з врахуванням потреб населення у туристичних мандрівках, як короткострокових ("вихідного дня") для населених пунктів, розташованих поблизу м. Одеси, так і тривалих (під час відпустки) із врахуванням розподілу по сезонам, видам та цілям подорожей. Дослідження експертів Всесвітньої туристичної організації (ЮНВТО) свідчать про те, що найбільша доля мандрівок у країнах Європи буде припадати саме на внутрішній туризм – близько 90% потоку.

З використанням деяких методів, що були розроблені у попередні роки Орловим М.А. та Давидовим А.М. [3, 2] автором пропонується модифікована методика визначення потенційного туристичного потоку у місто – центр туризму.

Потенційний попит внутрішніх туристів на відвідування міста – центра туризму (у тому числі м. Одеси):

$$P_{\text{вн}} = P_{\text{вн.тр.}} + P_{\text{вн.к.}}$$

де $P_{\text{вн.тр.}}$ – потенційний річний потік внутрішніх туристів під час тривалих мандрівок,

$P_{\text{вн.к.}}$ – потенційний річний потік внутрішніх туристів під час короткочасних мандрівок.

Потенційний попит внутрішніх туристів на тривалий відпочинок у місті – центрі туризму (у тому числі м. Одесі):

$$P_{\text{вн.тр.}} = [N_{\text{міськ}} k_{\text{міськ}} / 100 + N_{\text{сіл}} k_{\text{сіл}} / 100] k_1 k_2,$$

де $N_{\text{міськ}}$ та $N_{\text{сіл}}$ – прогнозна чисельність міського та сільського населення країни,

$k_{\text{міськ}}$ та $k_{\text{сіл}}$ – частка міського та сільського населення, що здійснює тривалі мандрівки,

k_1 – коефіцієнт, враховуючий частку потоку туристів в область від загальної кількості по країні,

k_2 - коефіцієнт, враховуючий частку потоку туристів у м. Одесу від загальної кількості по області.

Розрахунковий показник кількості потенційних внутрішніх туристів, орієнтованих на тривалий відпочинок, на прикладі Одеси становить:

$$P_{\text{вн.тр.}} = 2235 \text{ тис. осіб.}$$

Потенційний попит внутрішніх туристів на короткочасний відпочинок у місті – центрі туризму (у тому числі м. Одесі):

$$P_{\text{вн.к.}} = [N_{\text{міськ}} k_{1 \text{ міськ}} k_{2 \text{ міськ}} + N_{\text{сіл}} k_{1 \text{ сіл}} k_{2 \text{ сіл}}] n k_3,$$

де $N_{\text{міськ}}$ та $N_{\text{сіл}}$ – чисельність міського та сільського населення у радіусі 2-3 годинної транспортної доступності,

$k_{1 \text{ міськ}}$ та $k_{1 \text{ сіл}}$ – коефіцієнт одночасного виїзду міського та сільського населення у вихідні дні,

$k_{2 \text{ міськ}}$ та $k_{2 \text{ сіл}}$ – коефіцієнт, враховуючий попит населення на пізнавальну подорож у обрану зону,

n – кількість неробочих днів за рік,

k_3 – коефіцієнт нерівномірності, що враховує коливання потоку по сезонам.

Розрахунковий показник кількості внутрішніх туристів, орієнтованих на короткочасний відпочинок, на прикладі Одеси становить:

$$P_{\text{вн.к.}} = 16405 \text{ тис. осіб.}$$

Таким чином, сумарний потенційний потік внутрішніх туристів у місті Одесі за розрахунками складає:

$$P_{\text{вн.}} = 2235 + 16405 = 18640 \text{ тис. чол.}$$

Іноземний туризм. Для розрахунку обсягів в'їзного потоку у місто - центр туризму важливо визначити частку потенційного попиту іноземних туристів, яких може привабити це місто. Для цього враховуються об'єктивні показники зростання потоку та існуючого попиту на відвідування конкретного міста. Останній показник є вкрай динамічним і залежить від можливостей демонстрації принад міста, рівня комфортності обслуговуючої інфраструктури, стану безпеки та зручності пересування, активності зовнішньої реклами.

Автором пропонується такий методичний підхід до визначення потенційного потоку іноземних туристів:

$$P_{\text{ін.}} = [T_{\text{ін.існ.}} n / 100] k_1 k_2,$$

де $T_{\text{ін.існ.}}$ – обсяг існуючого потоку іноземних туристів в Україну,

n – частка (%) потоку іноземних туристів у місто – центр туризму,

k_1 – коефіцієнт щорічного приросту потоку в країну,

k_2 – коефіцієнт зростання потоку на розрахунковий період.

За цією формулою розраховано показники туристичного потоку іноземців до міста Одеси:

$$P_{\text{ін.}} = 5125 \text{ тис. чол.}$$

Загальна величина сумарного потенційного потоку туристів всіх видів у м. Одесу, розрахована за даною методикою, складає:

$$P_{\text{пот.}} = P_{\text{вн.}} + P_{\text{ін.}} = 18640 + 5125 = 23765 \text{ тис. чол.}$$

Прогноз перспективного туристичного потоку. Розрахунки показують, що потенційний попит на відвідування, наприклад, м. Одеси у перспективі може становити 24 млн. чоловік. Але прийом такої кількості туристичного потоку потребує збільшення існуючої туристичної бази у 10 разів. Суттєвим фактором, обмежуючим такі темпи розвитку туризму, є транспорт та дорожнє будівництво, реставрація та музеєфікація пам'яток, благоустрій міста, а також розширення мережі підприємств туристичного обслуговування.

У зв'язку з цим, прогноз перспективного туристично-екскурсійного потоку може бути виконаний у двох варіантах: I – *реалістичному*, відповідно до тенденцій туристичної діяльності, що склалися; II – *оптимістичному*, із врахуванням очікуваних змін у структурі та темпах розвитку українського туризму (табл. 1). Нижче наведені розрахунки, що були проведені на прикладі м. Одеси.

I. Реалістичний варіант.

а) Оптимальна величина туристичного потоку – кількості туристів на першу чергу (до 2015 р.) становитиме:

$$T_{\text{розр.}} = T_{\text{вн.існ.}} k_1 + T_{\text{ін.існ.}} k_2,$$

де $T_{\text{вн.існ.}}$ – обсяг існуючого потоку внутрішніх туристів,

$T_{\text{ін.існ.}}$ – обсяг існуючого потоку іноземних туристів,

k_1 – коефіцієнт зростання потоку внутрішніх туристів на розрахунковий період,

k_2 – коефіцієнт зростання потоку іноземних туристів на розрахунковий період.

$$T_{\text{розр.}} = 748,0 \text{ тис. туристів.}$$

Кількість екскурсантів на першу чергу становитиме:

$$E_{\text{рознр.}} = E_{\text{існ.}} \cdot k_1,$$

де $E_{\text{існ.}}$ – існуюча кількість екскурсантів,

k_1 – коефіцієнт зростання потоку на розрахунковий період.

$E_{\text{рознр.}} = 960$ тис. екскурсантів.

б) Оптимальна величина туристичного потоку – кількості туристів на розрахунковий строк (до 2030 р.):

$T_{\text{рознр.}} = 1540$ тис. туристів.

Кількість екскурсантів на розрахунковий строк становитиме:

$E_{\text{рознр.}} = 3091$ тис. екскурсантів.

II. Оптимістичний варіант.

а) Величина туристичного потоку – кількості туристів на першу чергу (до 2015 р.), із врахуванням приросту індустрії внутрішнього туризму на 12% та іноземного – на 15%:

$T_{\text{рознр.}} = 994,0$ тис. туристів.

Кількість екскурсантів становитиме:

$E_{\text{рознр.}} = 1128$ тис. екскурсантів.

б) Величині туристичного потоку – кількості туристів на розрахунковий строк (до 2030 р.):

$T_{\text{рознр.}} = 3300$ тис. туристів.

Кількість екскурсантів становитиме:

$E_{\text{рознр.}} = 3\,504$ тис. екскурсантів.

Таким чином, згідно розрахунків за розробленою автором методикою, можна встановити обсяги туристичних потоків до конкретного історичного міста, міста – центра туризму, до національного природного парку тощо, що проілюстровано на прикладі м. Одеси.

Табл. 1. Прогноз перспективного туристично-екскурсійного потоку у м. Одесу

Назва / Величина потоку	Існуючий стан	2015 р.		2030 р.	
		Вар. I	Вар. II	Вар. I	Вар. II
Туристичний потік (тис. чол.)	341,2	748,0	994,0	1540,0	3300,0
у т.ч. внутрішній	275,6	551,0	763,0	1160,0	2067,0
у т.ч. іноземний	65,6	197,0	231,0	380,0	1233,0
Екскурсійне обслуговування (млн. чол.)	0,48	0,9	1,1	3,1	3,5

Розподіл розрахункового обсягу туристів. Для подальших розрахунків найбільш привабливим було оцінено II варіант розвитку туристичної галузі м. Одеси. Розподіл перспективного річного потоку за категоріями туристів (табл. 2) проведено із врахуванням аналізу існуючої структури потоку та тенденцій розвитку різних видів і форм подорожей, а також перспективності організації їх обслуговування для м. Одеси (згідно із Концепцією розвитку туризму в м. Одесі на 2007-2015 роки).

Сезонні коливання туристичного потоку прийнято диференційовано для кожної з категорій вітчизняних та іноземних туристів на основі існуючого розподілу потоків. Для більш рівномірного туристичного навантаження протягом року передбачається прийом туристів вихідного дня, а також туристів, що відвідують місто у ділових, наукових та культурних цілях переважно у міжсезоння.

Максимальне одночасне число туристів (пікове навантаження) розраховано виходячи з величини потоку у піковий туристичний сезон та середньої тривалості перебування туристів кожної категорії у м. Одесі.

Враховуючі природно-кліматичні умови, тривалість пікового туристичного сезону для м. Одеси прийнято у п'ять місяців (з 1 травня по 30 вересня).

Очікуване пікове навантаження у туристичний сезон може бути визначено за формулами:

$$\begin{aligned} T_{\text{сут.тр.}} &= T_{\text{рознр.тр.}} \cdot k_1 \cdot t_{\text{ср}} / n_1 \\ T_{\text{сут.к.}} &= T_{\text{рознр.к.}} \cdot k_2 \cdot t_{\text{ср}} / n_2 \end{aligned}$$

де $T_{\text{рознр.тр.}}$ – розрахункове число орієнтованих на довготривалий відпочинок туристів,

$T_{\text{рознр.к.}}$ – розрахункове число туристів, що відпочивають протягом вихідного дня,

k_1 та k_2 – коефіцієнт, враховуючий процент орієнтованих на довготривалий відпочинок туристів, туристів вихідного дня у туристичний сезон,

n_1 – тривалість туристичного сезону у днях,

n_2 – кількість святкових днів під час туристичного сезону,

$t_{\text{ср}}$ – середня тривалість перебування туристів (діб).

На основі представленої методики розраховані туристичні потоки за видами діяльності, які наведено у таблиці 2.

Табл. 2. Основні показники перспективних туристично-екскурсійних потоків (м. Одеса)

Вид туристичних потоків	Річний потік туристів (тис. чол.)				Середня тривалість перебування, днів	Максимальне число у турсезон, чол./ день
	всього	піковий сезон V - IX	зимовий сезон 15.XII – 15.II	міжсезоння		
Внутрішні туристи						
1. Цільові (рекреаційний, лікувальний туризм)	620	435	60	125	14	40650
2. Транзитні (історико-культурний туризм)	207	165	10	32	2	2200
3. Вихідного дня (рекреаційний, історико-культурний туризм, шоппінг)	830	330	170	330	1,5	12380
4. Ділові (науковий, бізнес туризм)	410	80	80	250	3,5	1870
Разом	2067	1010	320	737	7	57100
Іноземні туристи						
1. Цільові (рекреаційний, лікувальний, релігійний, ностальгійний, етнографічний туризм)	490	340	100	50	8,5	19250
2. Транзитні (історико-культурний туризм)	363	255	35	73	2	3400
3. Ділові (науковий, бізнес туризм)	380	75	75	230	3,5	1750
Разом	1233	670	210	353	5,5	24400
Разом туристів	3300	1680	530	890	6	81500
Екскурсанти	3500	2100	350	1050	1	14000

Структура територіальної організації туризму. На основі прогнозування за методикою автора обсягів туристичних потоків запропоновано необхідний для м. Одеси об'єм туристичних підприємств, визначений за розрахунком очікуваного потоку та часу перебування різних видів туристів у місті (табл. 3).

Табл. 3. Місця розміщення туристів у м. Одесі.

Типи туристичних закладів	Існуючі на 2006 р.		На розрахунковий строк	
	Кількість (одиниць)	Одноразова місткість, місць (в т.ч. цілорічних)	Кількість (одиниць)	Одноразова місткість, місць (в т.ч. цілорічних)
1. Санаторно-курортні	61	17592 (6291)	113	55800** (38470)
2. Туристичні готелі	27	2955 (*)	50	10200 (10200)
3. Кемпінги	1	400 (400)	5	4000 (-)
4. Туристичні бази	2	805 (200)	8	5000 (2000)
5. Приватні засоби розміщення	*	*	-	4500 (1500)
Разом	91	21752 (*)	176	79500 (52170)

* немає даних.

* За розрахунками НДІ медичної реабілітації та курортології.

Кількість місць розміщення туристів може бути забезпечена за рахунок існуючих 21,7 тис. місць та будівництва додатково 57,8 тис. місць у різних типах закладів (готелі, мотелі, туристичні комплекси тощо), у житловому фонді місцевого населення (біфункціональне житло, котеджі, апартаменти, дачі тощо).

Для обслуговування транзитних туристів, прямуючих трасою ЧЄС, та автотуристів – за маршрутами туристичних підприємств, доцільно передбачити будівництво кемпінгів на 4 тис. місць та туристичних баз на 5 тис. місць.

Література

1. Здоров А.Б. Экономика туризма: Учебник. – М.: Финансы и статистика, 2004. – 272с.: іл.
2. Давидов А.М. Архітектурно-просторове формування приморських курортів. Автореф. канд. дисер. – К.: КІСІ, 1992. – 32с.: іл.
3. Орлов М.А. Крупные туристские центры. – М.: Стройиздат, 1983. – 150с.
4. Містобудівні основи розвитку курортно-рекреаційних районів СРСР / В.Я. Городской, Т.Ф. Панченко, А.А. Мазуркевич. – М.: Стройиздат, 1990. – 198с.: іл.
5. Офіційний сайт Державної служби туризму і курортів Міністерства культури і туризму України - <http://www.tourism.gov.ua/>

Анотація

Запропонована автором методика прогнозування туристичних потоків може бути широко впроваджена в генеральних планах історичних, курортних, інших міст – центрів туризму з метою резервування та благоустрою значних за площею територій, необхідних для створення туристичної інфраструктури міжнародного рівня.

Аннотация

Предложенная автором методика прогнозирования туристических потоков может быть широко использована при разработке генеральных планов исторических, курортных и других городов – центров туризма с целью резервирования и благоустройства значительных по площади территорий для создания туристической инфраструктуры международного уровня.